

*Mahirə HÜSEYNOVA,
ADPU-nun Beynəlxalq əlaqələr üzrə
prorektoru,
filologiya elmləri doktoru,
professor.*

Bu günlerde dost ve qardaş ölkənin Dövlət Pedaqoji Universitetinin, çoxşilik ali təhsil müəssisəsi olmaqla bərabər, həm də elm-i-tədqiqat mərkəzi kimi təkçə öz ölkəsində deyil, həm də regionda tanınan ziya ocağı özünün 50 illik yubileyini keçmişdir. Yarıməsələk fealiyyət müddəti göldüyü alılliğin heyatında ancaq qardaş ölkənin təhsil müəssisələri üçün görkəmli pedaqoji kadrları hazırlamaq, yuzlərlə elm-i-tədqiqatlarının məhsuldar nticələrinə ortaya qoymaqla da yil, həm də ölkənin ictimai hayatındakı vətəndəş mövqeyinə görə seçilib. Ali məktəbətin 800-e yaxın professor-müəllim heyata yetirmələrinə ancaq bu günün reallıqları ilə deyil, həm də o reallığın bəhrələndirici təriixi keçmişin dərsləri ilə millətə və torpağa vararlı olmağı exz etdirib.

Cızzax Dövlət Pedaqoji Universiteti fealiyyətdə olduğu yarıməsrlik müddədən ancaq Özbəkistanda deyil, onun sərhədlərindən uzlaşdırda da şərflə mülliəm adını yüksəldən omninlərlə mülliəm yetişdirir. Ona da əminliyim bildirirəm ki, o mülliəmlər ordusunun hər bir üzvü uğradıqda millətinin mərhumiyətlər çəkdiyi, hətta Stalin repressiyalarında həyatını itirən görkəmləi özbək yazıçısı Abdulla Qədiri kimi milli kimliyin təsdiqi üçün çalışıb və çalışır. Tosadüfi deyil ki, Cızzax Dövlət Pedaqoji Universiteti fealiyyətinin ilk vaxtlarından özək dılı və adəbiyyatının öyrənilməsini prioritet istiqamət seçib və ötən müddət orzında bu istiqamətdə yüzlərlə maraqlı tədqiqatlarının nəticəsinə təqdim edib. Bu möhsuldarlığın nəticəsidir ki, Universitet bu müddədətə global dünyadan ali tohsil sisteminin tamhüquqlu üzvə olmaq üçün tutduğu yolda ileriləyir. Bizi təfdəş təşkilat kimi, Cızzaxdakı həmkarlarımızın hər bir uğurunu buna görədir ki, öz uğurumuz kimi qəbul edirik. Bütün səmimiyyətimizlə qeyd edirik ki, həmin duyguların yaşanmasında ümumi tariximizi və o tarixdən doğan faktorların oynadığı rol danılmazdır.

Yeri golmışken, dilçilikde amerikalı dilçi ve antropoloq, müqayiseli və tarixi araşdırılmalar üzrə mütəxəssis Morris Swadesin adı ilə bağlı "Svadəs cədəvli" bu bağlığının en derin qatlara gedib çıxmaya imkan verir. Avtomatik alqoritmin belə, mürrekkeb elmi iş üçün çox sadalıyını nəzərəalsaq, sözlərin mənşəyi, təhrifli, əlifba fərqləri, qrammatika və digar bir sırə faktorları da Azərbaycan və özbək dillərinin həyətənəməsi yaxınlığı göstərir. Bu yaxınlığı, ilk növbədə, dilçilər dala shəhateli görər, amma mən coğrafi məqamda bir o qədər də yaxın olmayan iki xalqın folklorunda və elbəttə, yazılı ədəbiyyatında mövcud üzvi yaxınlığı yaranan amillerlərə bəzi nümunələr göstərmək istərdim. O nümunələr hələ orta əsrlərdən bəri böyük Nizami və Əlişir Navai, Məhəmməd Fuzuli və Məhəmməd Babur, Nəsimi və Munis Xorəzmi, hemçinin digərlərinin yaradıcılığında qabarıqdır. Onu da xatırladıq ki, bu qabarıqın ancaq mövzu və ideya deyil, həm də Azərbaycan və özbək ədəbiyyatının klassik nümunələrindəki janr-eynilikləri de hədiqəti çekir. Bu ədəbiyyat nümunələrində məsnəvi, rübab, qəsida, qəzel, qite və başqa janrlarda yaranmış

çoxşayı ədəbiyyat nümunələrinde öz müasirleri ilə bərabər, geleceye ismarlanan humanizm çağrışları kifayət qədərdir. Bunları şifahi və yazılı xalq yaradıcılığında, lakonik atalar sözləri və məsəllərdə olduğu kimi, nağıl və dastanların sözləndirildiyi epik janrlarda görəmek olur. İster "Kitabi-Dədə Qorqud" və ya "Alpamış-Batur", "Koroğlu" və "Qoroglu"da, istərsə də "Ağ atlı oğlanın nağılı" və "Kuntumış", "Tahir və Zöhrə" və yaxud "Şirin və Şökər" kimi ənənəvi səfəri klışlərində bəzənliklə hevət doğuracaq saviviyətdədir.

Milli mentalitet çizgileri bu nümunoların mahiyetinde yaranır ve formalaşır. Hər iki xalqın daşıdığı döyrlər ilk olaraq onların xalq yaradıcılıq nümunolardır, sonra da yazılı adəbiyyatda, müxtəlif inşasçılar onlarında boy verir. İctimai-siyasi formasiyalar dəyişsə də, döyrlər və döyrlərin qidalandığı xalq yaddaşı deformasiyaya uğramadan qorunaraq saxlanılır. Hər xanın tariximizin faktları da bu prosesin davam etdiyi olduğunu təsdiqləyir.

Yeri golmişken, Azərbaycanın görkəmli yazıçısı, içtimai-siyasi xadim Mirzə İbrahimovun ötən əsrin 70-ci illərində qələmə aldığı, Azərbaycan-Özbəkistan dostluğundan bəhs edən "Böyük dostluq" ərçəngində bu prosesə stimul verən güclər bəzədə danışılır. Müdirənasır bunun köklərini bütün zamamların sınağından çıxmış kulturoloji qatlarda axtarmağa çağırırdı. Təsədüfi deyil ki, 1975-ci ilədən Özbəkistandan olan geniş nümayəndə heyətinin iştirakı ilə Azərbaycanda təşkil olunan Özbəkistan Ədəbiyyatı Günləri ərafəsində qələmə alınan və bu gün də aktual olan o

böyük rol oynamışdır. Biz "Dədə Qorqud", "Alpamış", "Koroğlu" dastanlarından iftخار hissi ilə danışırıq. Onlar həm özbək xalqı üçün, həm də Azərbaycan xalqı üçün eyni dərəcədə dəyərləridir".

Dünyanın on büyük siyasetçileri arasında, layık olduğu tebliğ qorarlaşan Ümmümmilli Lider bu gün hər iki xalqın siyasi iradəsi olan Azərbaycan və Özbəkistan Respublikalarının üzün muddədən sonra öz dövlətçiliyini qurmasının onənlərin bərpası kimi qiymətləndirməklə bərabər, bən naiyyətliyənə yaradıcı insanların zəif amoyını qeyd edir, tarixi köklərimiz rol oynadığını vurğulayırdı: "Özbək xalqı da, Azərbaycan xalqı da tarixin qohum olmuşla, tarixon yaxın olmuşla bərabər, zəngin tarixi keçmişə malikdir. Dövlət müstəqilliyi şəraitaında bizi öz həyatımızı istədiyimiz kimi, milli onənlərimiz, mənəvi dəyərlərimiz osasında, görkəmlə ecdadlarımızdan qalmış böyük elmi, mənəvi irs açısından gura biliklər".

Dayarlı homkarlıklar! Ümidvaram ki, Azərbaycanda olduğu kimi, qarda Özboğistanda da xalqlarımız, xüsusi olun avqandır hissəsi olan ziyyətlər, xüsusun cəmiyyətə gündolik tomasda olan müəllimlər adəddarımızın mirası olan böyük elmi, mənəvi irsəsində inkişafın noqadır hayati ohumiyyəti olduğunu fırqladırlar. Bu, albəttə, quru sözlərdə deyil, təkə Azərbaycan xalqının yox, Avrasiyanın XIX əsrindən o böyük fikir sahiblərinən olan Mısrə Fətəli Axundovun dediyi kimi, özünü öməldə göstərməlidir. Bu, XII əsər Azərbaycanın Gəncə sahərin-

monoviç Füzuli şöhrinə hediyə - edib. Xahiş edirəm ki, monim qardaşımı səmiyyətə salamlayaş. Məktəbə Əmir Teymurın nəvəsi, özbək xalqının böyük oğlunu adı verilib. Bu məktəb Özbəkistan-Azərbaycan dostluğunun, qardaşlığının bir mərkəzi olacaq".

Bu sözlerin özündə ettiya etdiyi gerçəklilikin dorin köklərində isə ancaq qanlığının hansı elementindən daha çox uzun öslərin həcür tələtümündən keçərək süzülən həqiqətlərin dayandığını görmük mümkündür. Bu, həmin həqiqətlərdəndir ki, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Özbökistana dövlət sofrorının davam etdiyi müddətdə matbuata boyanatlarla çıxışları zaman qardaş ölkə Prezidenti Şavkat Mirziyoyev onu belə təqdim edirdi:

Böyük məmənuniyyətlə qeyd etmək istəyirəm ki, Azərbaycan Prezidentinin Özbəkistana dövlət sofiri çoxəşrlik dəstləq münasibətlərimizi inkişafında tarixi hadisədir. Bu gün hörməti İlham Heydər oğlu ilə müttəfiqlik münasibətləri haqqında Müqavilə imzaladıq. Bu sənəd dövlətlərarası qarşılıqlı fəaliyyətin möhkəmləndirilməsində yeni fəsilin başlanması ilə olamətdərdir. Biz bununla çoxplanlı tərəfdarlığın hərtərəfli inkişafı kursuna möhkəm sadıqlıyımızı təsdiq etdik. ... Zənnimcə, bu il 33 iliyimizin tamam olduğunu qısa bir müddətdə bənəsdərlər imzalanmış heç bir ölkə ilə olmayıb, birincisi, Özbəkistannın çox az ölkə ilə müttəfiqlik münasibətləri var. Sizin qarşınızda bədənəmək istəvərdim, bəi gün bizi tə-

ÜMUMTÜRK ZİYASININ BİR PARCASı

oçkeri indi də oxumaq, orada maraqlı məqamları indi də havasla oxumaq olur: "Vəcihə Səmədova adına qalereyada Özbəkistan haqqında təşkil olunan fotoekayə, o cümlədən, monumental incəsənat mədəniyyət nümunələri iki qardaş xalçın həyat-məsihi, onların tarixi nailiyiyyətlər haqqında bitkin ballada idi və o ballada tosvürvürümüzün genişliyini tömən edəcək səviyyəyədədir.

Təsəvvür öz yerində, bu istiliyi öz şəxsi həyatında yaşayan çoxsaylı insanlar arasından seçdiyimiz bir nəfərin- milliyətçə Azərbaycan türkü olan, Qazağın Salahlı kəndində doğulan, ilkin təhsil alıqdalar sonra Bakıda ancaq Azərbaycan ədəbiyyatının deyil, tük dünyasının nöhng fikir adamlarından biri, filosof-dramaturq Hüseyn Cavidən türklüyün mahiyyətini oxz edən Məqsud Şeyxzadənin təleyində bu bağlılığın asalarını görə bilirik. Sonralar yarıdagı "Mirzə Uluqbay" əsərində zaman-zaman səslənən müxtəlif suallara cavab verən Şeyxzada, düzdür, Abdulla Qodırı kimi Stalin repressiyasının girdabına düşdü, lakin bu girdabdan 25 illik sürgünliyə möhkum edilərək, sonralar ikinci Vətən seçdiyi Özbəkistanda ayaq üzərində yana bildi. Bu, həmin Şeyxzadədir ki, 1997-ci il iyun ayının 18-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev onun adını belə xatırladırdı: "Məqsud Şeyxzadəni höqiqiñən görkəmli insan, Özbəkistanda özüne vətən tapmış və özündən sonra çox böyük irs qoyub getmiş azərbaycanlıdır".

Azərbaycan xalqının Ümummilli Lideri Özbəkistana rəsmi sefəri zamanı Azərbaycan və Özbəkistanın şəxsində türk dövlətləri arasında başlangıç integrasiya prosesinin zarurılığını ancaq siyasi ehtiyadın deyil, həm de mənəvi telebadan yaradığını izah edirdi. Yene iki xalqın təmsilində böyük dövlət adamı zamanın müəyyən məqamlarında dövlətçiliyini itirəsə də, həmin dövlətçilərin tehtəsi tərəfən köçərək yaşamasını şartlaşdırın amilləri sadələyardı: "Xalqlarımız zengin və qədim tarixə malikdirler. Bəşər tarixinin əsrleri ərzində özbek və Azərbaycan xalqları dünyaya sivilizasiyasına, Şərqi sivilizasiyasına nəhəng töhfələr vermişlər. Orta əsrlərdə və dəvə əvvəller Sərqdə insan zəkəsi ilə elmde yaradılanların hamisi bütün planetdə bəşər fikrinin inkişafında olduqca

də türk dünyasının və ümumilikdə Şərqiñ on böyük döyerlər daşıyıcısi Nizami Gəncəvinin, həmçinin ondan 250 il sonra Türküstanda, Heratda yaşasa da bugünkü sivil dünyanın on mütərəqqi ideallarını əsərlərinde ifadə edən Əlīşir Navainin töbliq etdikləri dürüstlük və zəhmət sayısında meydana çıxa bilir. Bu istəyin tolabatdan doğan Teymurilər intibahı Teymurilər İmperiyasında incəsonot və elmin çökələnməsi dövrü kimi tarixa düşdü. O da tarixinin nadir hadisəsi kimi bu günə qədər özünü göstərməkdən ki, babası əmir Teymurun siyasetini davam etdirən hökməndən Uluqbəy Registan memarlıq ansamblının ilk nümunəsi olan Səmərqənddəki mədrəsəni tikdi, digər iki mədrəsəni Gicduvan və Buxarada ərsəyə götürdü, İslam dünyasının çoxlu sayıda astronom və riyaziyyatçısını bu mədrəsələrə dəvət etdi. İbrətamız olan bu idi ki, Uluqbəy həm də müsəlman-türk dünyasında din proqress vəsítəsi kimi baxan azsaylı hökmərdərlərdən biri kimi tarixə düşüb. Bunu təsdiq edən faktlardan biri odur ki, həmin mədrəsələrin divarlarında Uluqbəy göstərişlərinə uyğun olaraq həsratı Məmməd Peyğəmbərin ayollarından elma toşiq vədan fikirlər həkk edildi. Onlardan birində belə yazılırdı: "Elm əldə etmək hər bir müsəlman kişi və qadının borcudur." Ümumiyyətlə, mədrəsənin üzündəki bütün çoxsaylı yazılar insanları elm övranmaya təsviq edir.

Ona görə 2023-cü ilde Ermənistan silahlı qüvvələrinin 30 ilə yaxın müddət işğalında saxlılıq orazilərimizdən biri olan Füzuli şəhərinin borşası zamanı burada ilk ümumtəhsil məktəbi binasının möhəz qardaş Ozbəkistan dövlətinin tikerek hədiyyə etməsinin böyük romzi mənəsi var. Avqustun 23-da Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev, birinci xanım Mehriban Əliyeva və Özbəkstan Respublikasının Prezidenti Səvkat Mirziyoyev, xanımı Ziroatxon Mirziyoyevanın Füzuli-de inşa olunmuş Mirzə Ulubey adına 1 nömrəli tam orta məktəbin açılış mərasimində iştirakı bu hədiyyənin mənəvi dəyərini verilən qiymət idi. O qiymət Azərbaycan Respublikasının Prezident İlham Əliyevin məktəb şagirdlərinə təqdimatda bəcər cürsələndirilə: "Uşaqlar, bu məktəbi menim ardıcısım, həmçinin Səvkat Mir-

rix yazdıq. Bu tarix iki yaxın xalqın - Azərbaycan və Özbəkistan xalqlarının rüfahında öz öksini tapacaq".

Özbəkistan Prezidentinin her iki xalqın qolbində illər boyu salınan manovı körpü-nü hüquqi müstəviyə götürən hadisə ilə bağlı fikirləri galəcək strateji fəaliyyətinə hansı dayaqlar üstündə inkişaf edəcəyinə öks etdirir. Bu, tabii olduğu qadır da xalqlarımız və dövlətlərimiz üçün əhəmiyyətli prosesin yeni mərhələyə keçməsinə öks etdiron yanaşmadır. Həmin mətbuat konfransında Prezident İlham Əliyevin sösləndirdiyi fikirlər kontekst genişliyi ilə diqqətəcəkdir. Dərin dövlətçilik bacarıqları ilə hər məqamda forqlonən Prezident Əliyev buna görə də imzalanın sonundan perspektiv əhəmiyyəti ilə yanaşı, onun minillərin təcrübəsindən qaynaqlandığını öncəkir: "Biz bu gün Daşkənddə münasibətlərinizimən yəni fəslini deyil, kitabını yazmışıq. Əminəm ki, üzərimizdə dolanış və bununla bağlı bizə xeyir-xəduvərən oğdadılarımızın ruhları şad olacaq. Bu gün ikinci qardaş xalq, iki müstəqil, güclü, suveren nüfuzlu dövlət rəsmi müttəfiq oldular. Bu çox mühüm xarici siyaset addımıdır və gələcək illərədə bizim münasibətlərimizi həmcinin bir çox hallarda regional siyasi ti müyyəvan edəcək".

Azərbaycan Pedaqoqii ictimaiyyətin nümayəndəsi olaraq emmən kimi, yaxın tariximizdə imzalanaraq hüquqi qüvvəyə minan bu sonad iki qardaş ölkə arasında bütün sahaların, o cümlədən elm və təhsilin integrasiyasında öz sözünü deyəcək. Bu məvəqəndə çıxış edərək hazırda çalışdığım Azərbaycan Dövlət Pedaqoqii Universitetinin uzun illərdən bəri əməkdaşlığı etdiyi Özbekistannı an böyükləri atılsı məüssəsləri və tadqiqat mərkəzlərinəndən biri, artıq oturmuş əmənələri olan

Cizzax Dövlət Pedaqoji Universiteti ilə
əməkdaşlığımızın yeni müstəvii çıxarılmasına
cənabən emlilik. Inanıraq ki, bu əməkdaş-
lığıza həm pedaqqi, həm də elmi tədqiqat-
çıları, hər iki təref üçün məhsuldar olaraq.
Faaliyyətinim 12 fakültə, 28 istiqamət-
və 35 səbədə quran pedaqqi universiteti
ancaq 21 minə yaxın telebənin pedaqqi
və elmi işçiləri kimi yetişməsi üçün deyil
onların hər birində böşəri idealər forma-
laşdırılması kimi missiyanın daşıyıcısıdır.